

УДК 007:001:655

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОТОКНИГИ ЯК АРТ-ОБ'ЄКТА

МИХАЙЛОВА Рада, САФРОНОВА Анна
Київський Національний університет технології та дизайну, Україна
radami1818@gmail.com

Розглянуто особливості фотокниги як арт-об'єкту, що втілює ідею синтезу мистецтв і візуалізує творчу концепцію фотомитця. Виявлено типи контенту фотокниги : фото-історія, фото-типологія, фото-апропріація; проаналізовано актуальні типи, тенденції та особливості дизайну фотокниги в Україні.

Ключові слова: фотокнига, арт-об'єкт, дизайн, фотомистецтво, фото-історія, фото-типологія.

ВСТУП

Узагальнюючі погляди різних авторів на сутність поняття «арт-об'єкт», можна зробити висновок, що арт-об'єкт - це об'єкт мистецтва або синтезу мистецтв, розрахований на емоційну реакцію людини, самоцінна, неутилітарна річ, створена з різних матеріалів і предметів, що передає творчу ідею митця шляхом візуальної взаємодії з глядачем. [1]. Таким критеріям відповідають фотокниги, представлені на численних сучасних виставках та конкурсах. Фотокнигу характеризують ексклюзивність (невеликий тираж); відсутність орієнтацій на ринок (переважання самовидань); зростаюча з часом ціна (обумовлена художньою цінністю окремих зразків).

Фотокнига є однією з форм презентації мистецтва, яка здатна одночасно трансплювати авторську концепцію через максимальне число каналів сприйняття інформації: зоровий, тактильний, нюх, а подекуди й смак. Про інтерес до розвитку мистецтва фотокниги свідчить велика кількість міжнародних фестивалів, які щорічно відбуваються у країнах Європи, в Америці, Японії тощо. (Art Book Fair Basel «I never read», C/O Berlin Bookdays, European Publishers Award for Photography, International Photobook Festival, Kassel, Germany). З 2019 р. фестивалі фотокниги відбуваються й в Україні.

Фотокнига як певний тип видань викликає велику увагу дослідників. Мистецький аспект фотокниги переважно висвітлюють зарубіжні автори, серед яких найбільш вагоме дослідження представили фотограф М. Парр та критик Г. Бадджер. Їх тритомне видання містить детальний аналіз 200 західноєвропейських та японських фотокниг, створених від моменту їх появи у XIX ст. [6]. В Україні сучасна фотокнига, в тому числі як об'єкт фотомистецтва, науково не розглядалась. [4]

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

На основі перегляду літературних джерел, аналізу розвитку мистецтва фотокниги в Україні і світі, виявити особливості сучасної фотокниги як арт-об'єкту та визначити актуальні аспекти її дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Проведені дослідження дозволили узагальнити особливості, за якими створюється сучасна конкурентоспроможна, запитана на ринку фотокнига; це: оригінальність концепції, її складність, спосіб донесення ідеї фотокниги до глядача; дизайн, різноманітність підходів до формоутворення; типографіка – технічна майстерність виконання, доречність вибору матеріалів і декору.

За способом представлення контенту, фотокниги можна поділити на такі, що містять у собі певну фотографічну розповідь, послідовне розкриття теми у певній хронологічній послідовності (фото-історія) та такі, що містять серію фотографій (фото-типологія), об'єднаних тематично й асоціативно, (фотографії об'єктів подібного типу). До такого методу зверталися, наприклад, митці харківської школи фотографії, одеської групи «Шило» та інші, з метою переосмислення минулого, зміни точки зору на знайомі об'єкти, надання їм актуального змісту. Ще один концептуальний прийом донесення ідеї автора до аудиторії є так звана – фото-апропріація, що за структурою може являти собою, як фото-типологію, так і фото-історію, залежно від ідеї автора. В останньому випадку для створення фотокниги використовуються фотографії, зроблені не митцем (автором фотокниги), а іншими авторами, архівні фото, що у «чистому вигляді» не мають художньої цінності, однак за рахунок модифікації (наприклад, залучення їх у певному контексті), набувають іншого змісту, здатні розкрити ідею автора.

Фото-типологія, як форма подання тематичного фотопроекту, апробована у творчості Августа Зандера Бернда і Хіллі Бехера Вона, передбачає набір окремих зображень, які передають сенс проекту після сприйняття всіх фотографій разом. Такий прийом надає фотохудожнику можливість авторського висловлювання, наприклад, через галерею портретів людей, яких об'єднують обставини, або проблемне питання, сформоване автором [2]

Поширеною щодо фото-типології є етнографічна тематика. Слід зауважити, що сенс «етнографії» виходить за рамки національної тематики, наприклад, типологія соціальних класів; віку і статі; соціального конфлікту або колізії. Таким підходом відзначена широкознана фотокнига «Паспорт» Олександра Чекменьова. До неї увійшли створені О.Чекменьовим у 1994-1995 рр. в м. Луганську світлини людей для паспортизації за замовленням соціальних служб. Його фотокнига «Паспорт» є фото-типологією класичного формату з мінімалістичним графічним та поліграфічним рішенням. Її концепцію розкриває вступна частина, кольорове рішення обкладинки, що відповідає національній та етнографічній складовій, фотографії власного паспорта художника та серія портретів різних суб'єктів. Вони розміщені на напівпрозорому папері з рамкою, рівною аркушу паспорта. Основна частина книги містить портрети, сповнені емоційної напруги, адже попри вимог щодо світлини на паспорт, фотографії О.Чекменьова включали крім зображення моделі, фото середовища, у якому вона перебувала. Результат виявився виключно красномовним: на задньому плані – об'єкти та предмети, пов'язані з повсякденним життям суб'єктів фотографії, сам портретований, соціальний працівник, їхня взаємодія. Цей прийом дозволив розкрити вражаючі подробиці життя багатьох людей. [3]

Відтак, основна роль в композиційному рішенні фотокниги належить фотографіям. Фотознімки, у свою чергу, характерні: чітким відтворенням змісту, без ефектів зміни глибини різкості (зйомка на ширококугільний об'єктив); яскравістю кольорів, що імітує зйомку на плівку; відсутністю художніх ефектів; досягненням враження непрофесійної зйомки, природності, без позування з боку суб'єкта, без видимого ретушування. Такі риси притаманні відомим українським фотокнигам, що отримали визнання на міжнародному рівні. Це «Slavik Fashion» Юрка Дячишина, «Kachalka.Muscle Beach» Кирила Головченка, «Pearly Gates» Анастасії Лазуренко тощо.

Зазначимо, що важливою композиційною складовою фотокниги є пояснювальний текст, хоча написи зазвичай лаконічні і містять тільки інформацію про суб'єкта, місце і час зйомки. Інколи текстова складова може бути взагалі відсутня, хоча її форма є досить різноманітною. Можливі декілька варіантів підходу до використання тексту для розкриття сутності фотографій та передачі ідеї автора: підписи, назви; історія або детальний опис; візуально-активний текст, наприклад, каліграфічний, у формі віршів, що мають самостійну художню роль поруч з фотографіями або виступають як їх доповнення. Всі три способи можуть поєднуватися для досягнення більшої виразності та розкриття змісту фотокниги.

В цілому, в Україні жанр фото-типології (якщо казати про візуальний контент фотокниги) є найбільш розвинений, в той час як на Заході при створенні фотокниги часто використовують також фото-історію.

ВИСНОВКИ

Фотокнига кінця XX – початку XXI ст. стала явищем світового фотомистецтва. Вона є друкованою візуалізацією творчої концепції проекту фотомитця. За своїми властивостями фотокнига належить до арт-об'єктів. Найбільш поширеним підходом при створенні концепції фотокниги в Україні є фото-типологія, що передбачає використання як фотографій з архіву (так звана апропріація), так і фотографій, зроблених фотографом безпосередньо для конкретного видання. Вивчення європейської та світової фотокниги на тлі мистецьких подій в Україні сприятиме виявленню особливостей та тенденцій розвитку української фотокниги, її характерних рис, властивостей, перспектив.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базелюк Н.Л. Форма як засіб створення художнього образу в арт-дизайні. *Art and Design*. 2019. № 3 (07). С. 40-47.
2. Никишин А. Фотоистория или типология. Как из серии фотографий сделать современный фотопроект? URL: <http://www.alexeynikishin.ru/articles/tipologia-ili-fotoistoria.html> (дата звернення: 15.12.2019)
3. Анисимова А. «Этнографический» проект», 11.04.2018, less media: интернет журнал. URL:: <https://les.media/articles/384700-etnograficheskie-proekty> (дата звернення: 15.12.2019)
4. Parr M. and Badger G. *The Photobook: A History Volume III Hardcover*. Publisher: Phaidon Press; Revised. March 17. 2014. 320.

MIXAJLOVA R., SAFRONOVA A.

TOPICAL ASPECTS OF RESEARCHING A PHOTOBOK AS AN ART OBJECT

The features of the photobook as an art object that embodies the idea of art synthesis and visualizes the creative concept of the photobook are considered. The types of content of the photobook were revealed: photo-history, photo-typology, photo-approbation; actual types, tendencies and features of photobook design in Ukraine are analyzed.

Key words: *photobook, art object, design, photo art, photo history, photo typology.*